

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Quæstiones, Qvæ Dispvatæ Dicvntvr, & Quæstiones
Quodlibetales, siue Placitorum eiusdem S. Thomæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Vtrum spes sit virtus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72780](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72780)

Ad xxij. dicendum, qd verbum qd aduersus fratrem audimus, sic debet in nobis commorari, vt a nobis non procedat ad fratris infamia; non tñ prohibetur quin procedat vterius ad fratris emendationem.

Ad xxiii. dicendum, qd cum Dominus dicit, Corripe inter te & ipsum solum, non intelligendum est, qd semel corripas, sed bis & ter. aut et pluries, quãdiu probabiliter spes maneat, qd secerius corripi possit. Cum vero probabiliter praesumitur, qd sic corrigi non possit, tunc intelligitur non audire.

Ad xxiiii. dicendum, qd testes inducuntur uel ad ostendendum, qd hoc sit peccatum de quo aliquis arguitur, vt Hiero. dicit, uel ad conuincendum de actu, si actus iterum, ut August. dicit, uel ad testificandum qd frater admonens fecit quod in se fuit, vt Chry. dicit.

Ad xxv. dicendum, qd homo non indiget testibus ad emendationem sui peccati, potest tamen indigere testibus ad emendationem alterius, secundum tres modos praedictos: & ideo non est similis ratio de peccato proprio, & de peccato fratris.

Ad xxvi. dicendum, qd August. intelligit, qd prius dicatur praelato quam testibus, secundum quod praelatus est quadam singularis persona, quae potest praedesse etiam magis, quam alij. Sic autem dicere praelato non est dicere ecclesiae: sed quando dicit in publico, quasi in loco iudicij residentis.

Super illud
Matth. 18. si
peccauerit,
to. 9. 3. Reg.
e. 5. 10. 1.
Rom. 6. cum
Matth. ante
med. 10. 2.

8. 1. q. 17. ar.
1.

Capit. 18. &
19. 20. 1.

Dist. 26.

Com. 17. &
18. 4. Ethic.
3. 10. 5.

Cap. 5. circa
med. tom. 5.

QVAESTIO VNICA DE SPE

In quatuor articulos diuisa.
Primo enim queritur, vtrum spes sit virtus.
Secundo, vtrum spes sit in uoluntate sicut in subiecto.
Tertio, vtrum spes sit prior charitate.
Quarto, vtrum spes sit solum in uiuatoribus.

ARTICVLVS PRIMVS

Vtrum spes sit virtus.

VAESTIO est de Spe. Et primo queritur, vtrum spes sit virtus. Et ut qd non. Virtus enim non se habet ad bonum & malum, sed ad bonum tantum, unde & August. dicit in lib. de lib. arbi. qd uirtute nullus male uitur. Sed spes se habet ad bonum, & malum, quidam enim habent bonam, quidam malam spem, ergo spes non est uirtus.

¶ 1 Prae. Virtutem Deus operatur in nobis sine nobis, ut supra dictum est. Et sic patet qd nulla uirtus est ex meritis, sed praecedat merita. Sed spes est ex meritis. Est enim spes certa expectatio futurae beatitudinis ex gratia, & meritis proueniens, vt Magister dicit 25. dist. tertij lib. sen. ergo spes non est uirtus. Sed dicendum quod spes praesupponit merita non in actu, sed in habitu.

¶ 2 Sed contra. Habitus qui est principium merendi, est charitas: sed spes non praesupponit charitatem, sed praecedat eam. Dicitur enim Matth. 1. in glo. qd spes generat charitatem. ergo spes non praesupponit merita in habitu.

¶ 3 Prae. Virtus est dispositio perfecti secundum Philo. in 6. Phys. unde & in 5. Ethic. probat, quod uerecundia non est uirtus, quia est imperfecti: sed spes est dispositio imperfecti, quia est distantis a bono, ergo spes non est uirtus.

¶ 4 Prae. Nulla passio est uirtus: quia passionibus nec laudamur, nec vituperamur ut dicitur in 2. Eth. Sed spes est una de quatuor principalibus passionibus. er-

go spes non est uirtus. Sed dicendum, qd spes quae est passio, non est uirtus, sed aliquid ad mentem pertinet. Sed contra, Quod passiones appetitus sensitiui habent aliquid simile in mente, sicut enim est spes & amor appetitus sensitiui & intellectui, ita etiam & delectatio & delectatio & delectatio & alia huiusmodi: sed in alijs passionibus praeter amorem, non sumuntur nomina uirtutum, ergo neque aliqua uirtus debet dici spes.

¶ 7 Prae. Tria sunt genera uirtutum. Sunt enim quaedam uirtutes Morales, quaedam Intellectuales, quaedam Theologicae: sed spes non est uirtus moralis: quia non tendit ad aliquam cardinalium uirtutum, nec etiam ad aliquam intellectuales, quod non pertinet ad uim cognitiuam, sed appetitiuam, nec etiam ad uim theologicae, quia Theologicae uirtutis non est esse in medio, sed in extremo secundum illud Deut. 6. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Spes autem medium tenet inter praesumptionem & desperationem.

¶ 8 Prae. Virtus maxime Theologica est quoddam donum supernaturale diuinitus nobis inuolutum, sed ad sperandum beatitudinem aeternam non indigemus aliquo dono supernaturali, quia cum bonum naturaliter moueat appetitum, summum bonum quod est beatitudo, maxime naturaliter appetitum mouebit. ergo spes non est uirtus.

¶ 9 Prae. Actus charitatis est perfectior, & actus speciei ad actum charitatis potest natura creata abique dono gratiae, secundum illorum opinionem quod dicitur, qd homo & angelus in naturalibus creati Deum supra se supra omnia dilexerunt, quod uident esse actus charitatis. ergo multo magis potest aliquis in actu spei sine dono gratiae, ergo spes non est uirtus.

¶ 10 Prae. Virtus secundum Philo. in 1. Ethic. est omnis arte certior: sed hoc non competit spei, quia enim ex gratia & meritis quae sunt in certa, secundum illud Eccl. 9. Nemo scit vtrum sit dignus uobis amore, ergo spes non est uirtus.

¶ 11 Prae. Omnis uirtus potest esse in charitate, spes enim importat distantiam: charitas autem non, secundum illud quod Dion. dicit in 4. capite de uinis nominibus, quod amor est uis unita, ergo spes non est uirtus.

¶ 12 Prae. Omnis plenitudo gratiarum & uirtutum fuit in Christo, secundum illud Io. 1. Vidimus eum plenum gratiae & ueritatis: sed spes non fuit in Christo: qui enim uidet non sperat, ut habetur Rom. 8. ergo spes non est uirtus.

¶ 13 Prae. Virtus causat delectationem in actu: sed spes e contrario causat afflictionem, secundum illud Prouer. 14. Spes quae differatur affligit animam, ergo spes non est uirtus.

¶ 14 Prae. Virtus per se habet delectationem, ut dicitur in 1. Eth. Spes autem & memoria non sunt delectabilia secundum se, ut dicitur in 11. Metaph. ergo spes non est uirtus.

¶ 15 Prae. Nulla uirtus facit actum malum, sed spes facit actum malum, quia facit actum distichemum, ergo spes non est uirtus.

¶ 16 Prae. Spes est expectatio quaedam, ut dicitur et expectatio autem importat distantiam, ergo maxima spes importat maximam distantiam a bono sperato, quod est beatitudo: sed maxima uirtus non habet maximam distantiam a beatitudine, immo facit maximam propinquitatem ad ipsam, ergo spes non est uirtus.

¶ 17 Prae. Sicut est spes futurorum, ita est memoria praeteritorum: sed memoria praeteritorum nec est uirtus, ergo nec spes futurorum.

Cap. 18.

Cap. 18.

Sed

SED CONTRA, Per virtutes in beatitudinem intro-
 ducuntur: nam felicitas virtutis est primum, vt
 v. in Ethic. Sed spes introducit in beatitudinem.
 Dicitur enim ad Heb. 6. q. habemus spem inceden-
 tem, & incedere facientem ad interiora velaminis
 id est ad beatitudinem celestem, vt Glo. ibidem ex-
 ponit. ergo spes est virtus.

2 Præterea ad Corin. 13. Nōc autem manent fides,
 spes, charitas: tria hæc. Sed fides, & charitas sunt vir-
 tutes, ergo, & spes.

3 Præterea Gregorius in 7. Moralium dicit, q. per tres
 filias Iob significat hæc tres virtutes, fides, spes, &
 charitas. ergo est virtus.

4 Præterea præcepta legis dant de actibus virtutum;
 sed multa præcepta dant de actu spei. Dicitur. n. in
 Psal. Spera in Deo, & fac bonitatem. ergo spes est virtus.

RESPON. Dicendum, q. q. habitus cognoscunt
 per actus, & actus per obiecta, ad cognoscendum,
 an spes sit virtus, oportet considerare de ratione actus
 eius. manifestum autem est, q. sperare importat mo-
 tum quendam appetitiue virtutis tendentem in bo-
 num, non quidem, vt iam habitum, sicut gaudium,
 & delectatio, sed tamquam assequendum, sicut etiã
 desiderium, & cupiditas. Differt tamen spes a desi-
 derio in duobus. Primo quidem q. desiderium est
 communitate cuiuscumque boni, & ideo attribuitur
 concupiscibili. Spes autem est boni ardui, quod dif-
 ficile est assequi, & ideo attribuitur irascibili. Secundo
 q. desiderium est alicuius boni absolute, absq. cõ-
 sideratione possibilitatis, & impossibilitatis illius.
 Sed spes tendit in aliquod bonum, sicut in id, quod
 est possibile adipisci. Importat. n. sui ratione quã-
 dam securitatem adipiscendi. ergo sic in obiecto
 spei quatuor considerantur. Primo quidem, q. sit bo-
 num, per quod differt a timore. Secundo, quod sit
 boni futuri, per q. differt a gaudio, vel delectatione.
 Tertio, quod sit boni ardui, per quod differt a
 desiderio. Quarto, quod sit boni possibile, per q. d.
 differt a desperatione. Est autem possibile aliqd ha-
 beri ab aliquo dupliciter. Vno modo per propria
 potestatem. Alio modo per auxilium alterius, nã
 quæ per amicos sunt possibilis, aliquid per possibi-
 lia dicimus, vt patet per Philosophum in 3. Ethic.
 Sic igitur quandoque sperat homo aliqd adipisci per
 propria potestatem: quandoque vero per auxi-
 lium alienum. Et talis spes expectationem habet,
 in quãtũ homo respicit in auxilium alterius. Et tũc
 necesse est, q. motus spei ferat in duo obiecta. f. in
 bonũ adipiscendum, & in eum cuius auxilio inni-
 titur. Summum autem bonum, quod est beatitudo
 æterna, homo adipisci nō potest: nisi per auxilium di-
 uinum, secundũ illud Romanorum 6. Gratia Dei
 vita æterna. Et ideo spes adipiscendi vitã æternã ha-
 bet duo obiecta. f. ipsam vitam æternã, quam qs
 sperat, & auxilium diuinum a quo sperat. Sicut etiã
 fides habet duo obiecta. scilicet rem, quam credit, & ve-
 ritatem primam, cui responderet. Fides autem non
 habet rationem virtutis, nisi in quantum inhaeret te-
 stimonio veritatis primæ, vt ei credat quod ab ea
 manifestatur, secundum illud Genesi. 15. creditur
 Abraham Deo, & reputatur est ei ad iustitiam. vñ
 & spes habet rōnem virtutis ex hoc ipso, quod ho-
 mo inhaeret auxilio diuinæ potestatis ad consequẽ-
 dum vitam æternã. Si. n. aliquis inniteretur huma-
 no auxilio, vel suo, vel alterius ad consequendum
 perfectum bonũ absque auxilio diuino, esset hoc vi-
 tiosum, secundũ illud Hieremias 17. Maledictus ho-

Amo qui confidit in homine, & ponit carnem bra-
 chium suum. Sic igitur sicut formale obiectum fi-
 dei est veritas prima, per quam sicut per quoddam
 medium assentit his, quæ creduntur, quæ sunt ma-
 teriale obiectum fidei: ita etiam formale obiectum
 spei est auxilium diuinæ potestatis & pietatis, pro-
 pter quod tendit motus spei in bona sperata, quæ
 sunt materiale obiectum spei. Sicut ergo ea quæ
 creduntur materialiter, omnia referuntur ad Deũ,
 quamuis aliqua eorum sint creata, sicut quod credi-
 mus omnes creaturas esse a Deo, & corpus Chri-
 sti esse a filio Dei assumptum in vnitatem personarum:
 ita etiam omnia quæ materialiter sperantur, ordina-
 ntur in vnum finale speratum, quod est fructus Dei.
 In ordine enim ad hanc fructuositatem speramus adiu-
 vari a Deo, non solum spiritualibus, sed etiam cor-
 poralibus beneficijs.

AD PRIMVM ergo dicendum, q. spes secundum
 q. inhaeret diuino auxilio, non potest se ad malũ hẽre:
 nullus enim potest nimis de Deo sperare: sed q. aliq.
 male speret, hoc contingit, quia non inhaeret Deo,
 sed suæ virtuti vel falsæ opinioni, puta, cum præsu-
 mit se saluandum, etiam in peccatis perseuerans.

AD SECUNDVM dicendum, q. cõ d. spes esse ex-
 pectatio futuræ beatitudinis ex gratia & meritis p-
 ueniens, dupliciter potest intelligi, vno modo vt expe-
 ctatio intelligatur ex meritis puenire ex parte expe-
 ctantis, vt. f. expectatio talis causetur in homine ex
 præcedentibus meritis, & in hoc sensu pcedit obie-
 ctio, qui falsus est. Alio modo, potest intelligi expecta-
 tio esse ex meritis ex parte rei expectatæ, & hic est
 sensus verus. Expectamus enim, quod per gratiam
 Dei & bona merita beatitudinem consequamur.

AD TERTIVM dicendum, q. secundũ hũc sensum
 merita nō præcedũt ex necessitate spem, nec actũ,
 nec habitũ: sed præcedunt rē speratã, scilicet beatitudinẽ:
 vnde potest esse, quod sperans non habeat merita,
 nec actũ, nec habitũ: sed solum in proposito.

AD QUARTVM dicendum, q. spes secundum q. re-
 fertur ad materiale obiectũ, est dispositio imperfe-
 ctã, q. quod speratur, nõdum habetur: sed secundũ
 q. respicit obiectum formale, scilicet auxilium diuinum,
 sic est dispositio perfectã. In hoc enim consistit pfe-
 ctio hois, vt Deo inhaereat. Et simile est de fide,
 quæ habet imperfectionem, eo q. nõdum videt ea
 quæ credit, habet autem perfectionem, eo q. inhe-
 ret testimonio primæ veritatis, & ex hoc est virtus.

AD QVINTVM dicendum, q. spes est passio, sicut q.
 est passio motus appetitus sensitui, cuius obiectũ
 Deus esse non potest: & ideo talis spes virtus nõ dicitur:
 sed illa quæ est motus mentis, quæ est capax Dei.

AD SEXTVM dicendum, q. nulla virtus potest deno-
 minari proprie ab aliqua passione, nisi Theologica.
 Nam virtutes intellectuales pertinet ad vim cogni-
 tiuam, passiones autem animæ sunt in vi appetitiua,
 virtutes autem morales constituunt medium in pas-
 sionibus. vnde virtus moralis nõ notatur ab aliqua
 passione absolute, sed a moderatione passionum,
 sicut temperantia, fortitudo, & similia: sed motus hu-
 manæ mentis qualitercunq. Deum attingeret, ad
 virtutem pertinet. Et ideo noia simpliciũ motuũ,
 siue passionũ adaptantur virtutibus theologicis. Et
 quia virtutum theologicarum obiectum est Deus,
 quod est summum bonum, manifestum est, q. pas-
 siones quarum obiectum est malum, non possunt
 notare virtutes theologicas. Similiter et, cũ virtus
 theologica pertineat ad statum viæ ante iudicium
 tantum

tantum: passiones quarum obiectum est bonum præsens, vt delectatio & gaudium, non sunt nomina aliquarum virtutum, sed magis pertinent ad beatitudinem: vnde delectatio ponitur vna de dotibus beatitudinis. Desiderium autem importat quidem motum in futurum, sed sine aliqua præfenti inhesionem vel spiritali contactu ipsius Dei: vnde nec desiderium nominat, virtutem aliquam: vnde relinquatur, quod solum spes, & amor nominant Theologicas virtutes.

AD SEPTIMUM dicendum, q̄ ideo virtutes morales consistunt in medio, q̄ ad virtutē morālē pertinet attingere regulam rationis circa proprium, & per se obiectū. i. circa passiones, & operationes humanas: omne autem regulatum in quantum est huiusmodi, habet rationem medijs: quod autem a regula discedit, aut superfluum, aut diminutum est. Dicitur etiam q̄ virtus intellectualis consistit in hoc, q̄ attingat verum quod est bonum intellectus, veritas autem intellectus humani, regulatur & mensuratur ab essentia rei. Ex eo enim, q̄ res est, vel nō est, opinio vera est, vel falsa. Et ideo etiā virtus intellectualis circa proprium obiectum in medio consistit, vt scilicet hoc apprehendat homo, de re quod est, nō plus, nec minus: sed virtus Theologica habet pro obiecto ipsam primam regulam nō regulatam. Et ideo sufficit qualitercunq; attingere regulam ad rationē virtutis: propter quod secundum operationē ad proprium & formale obiectum virtus Theologica in medio non consistit: sed ex parte materialis obiecti potest consistere in medio: & hoc accidit ei. Sicut fides catholica in diuinis procedit inter heresim Sabellij confundentis personas, & heresim Arrij substantiā separatis. Et eodē modo ex parte eius quod est materiale, obiectū spei consistit in medio, in quantum, scilicet aliquis sperat se adipisci beatitudinē sic, vel aliter. Sed ex parte formalis obiecti, quod est auxilium diuinum, non consistit in medio: nullus enim potest nimis diuino auxilio inniti.

AD OCTAVUM dicendum, quod bonum proportionatum mouet appetitum. Nō enim naturaliter appetuntur ea quæ non sunt proportionata: quod autem beatitudo æterna sit bonum proportionatum nobis, hoc est ex gratia Dei. Et ideo spes quæ tendit in hoc bonum sicut proportionatum hominibus habendum, est donum diuinitus infusum.

AD NONVM dicendum, q̄ diligere Deum super omnia potest intelligi dupliciter: vno modo secundum q̄ bonum diuinum est principium & finis totius esse naturalis, & sic amat Deum super omnia non solum rationalia, sed & bruta animalia, & inanimata, in quantum amare possunt, quia vnici que parti amabilius est bonum totius, quàm proprium bonū, vnde naturaliter manus se exponit ictui pro salute totius corporis. Sed iste naturalis amor Dei peruertitur ab hoibus per peccatum: vnde in statu nature integræ poterat homo Deū diligere super omnia secundum modum prædictum. Alio modo, potest aliquis diligere Deum sup̄ omnia, secundū q̄ Deus est obiectum beatitudinis, & secundum quod sit quædam societas rationalis mētis ad Deū quadam spiritali vnitate: & talis dilectio est actus charitatis in quē nulla creatura potest sine gratia.

AD X. dicendum, q̄ virtus inclinatur in proprium actum p̄ moderationē, sicut Tullius dicit. Et ideo certitudo spei & aliarum virtutum nō est referenda ad cognitionē obiecti, vel principiorum proprio-

rum, sed ad infallibilem inclinationem in actum in affectu, vt scilicet amans reputet amicum, quasi se alterum, & Deum plus quàm se: potest tamen esse cum distantia reali rei amate, & ita charitas potest esse cum spe.

AD XI. dicendum, q̄ spes habet perfectionem quandam cum imperfectione, & ex illa parte, quæ habet perfectionem, habet perfectam rationē virtutis. Et ex hac parte plenissime fuit in Christo, ipse enim plenissime inhaesit diuino auxilio. Et ex parte eius, quod est imperfectionis, defuit eis spes, sicut & fides.

AD XII. dicendum, q̄ spes non affligit animam, sed magis est causa delectationis, in quantum facit rem separatam quodammodo esse præsentem cum fiducia adipiscendi: vnde & Apollolus dicit Rom. 11. Spe gaudentes: sed dilatio rei sperate est, quæ quandoque affligit.

AD XIII. dicendum, q̄ duplex est delectatio: vna quidē de obiecto actus. Alia vero de ipso actu: prima autem delectatio non est propria virtuti, quæ est aliqua virtus ad quam pertinet dolere de ipso obiecto, scilicet poenitentia. Sed secunda delectatio, quæ est de actu, est propria virtuti, quæ virtus que habet virtutem est delectabilis operatio, quæ est secundum proprium habitum, vnde etiam poenitens de dolore gaudet. Sic igitur spes in quantum causat delectationem de re sperata, non causat delectationem per se, sed per aliud, id est in quantum incit eam existimare, vt præsentem. Sed secundum q̄ causat delectationē de proprio actu, sic per delectationem causat.

AD XV. dicendum, q̄ facere actum difficile potest intelligi dupliciter: vno modo q̄ faciat difficultatē in actu. Et hoc sensu procedebat obiecto: hoc autē spes non facit actum difficile, quia non auget difficultatē actui, sed magis diminuit. Alio modo potest intelligi facere actum difficilem, quia oportet spem homines aggrediuntur difficilia.

AD XVI. dicendum, q̄ distantia a termino ad quem, vel a termino a quo, inuenitur in quolibet motu: non tamen ea motu specificatur, sed potest ex termino. Et ideo non sequitur, q̄ si motus est instantis, q̄ maior motus magis sit distans: hæc enim scientia arguēdi tenet solum in his, quæ sunt per se videmus autē, q̄ motus naturalis quanto magis propinquat ad terminum, tanto magis intenditur & similiter etiam est de spe.

AD XVII. dicendum, q̄ memoria nō importat aliquam inhesionem, vnde potest habere rationē virtutis, sicut habet spes: & ideo non est simile.

ARTICVLVS II.

Vtrum spes sit in voluntate sicut in subiecto.

Secundo queritur. Vtrum spes sit in voluntate sicut in subiecto. Et videtur q̄ non. Obiectum enim spei est bonum arduum: sed arduum est obiectum irascibilis. ergo spes est in irascibili, & non in voluntate.

¶ 2. Præter. Charitas est perfectissima virtutum, quæ sufficit ad perficiendā vnā potentiam. Sed charitas est in voluntate. non ergo in voluntate est spes. ¶ 3. Præter. Ideo nō possumus plura intelligere in vnâ spebus intelligibilibus, sicut nec corpus diuersis figuris, vt Algazel dicit. ergo pari rōne vna potentia non potest simul informari in actu, secundum diuersas

Lib. 2. de Inuent. ante h. illius.